

Marisha Rasi-Koskinen

W S O Y

EKSYMISEN
JA UNOHTAMISEN
KIRJA

MARISHA
RASI-KOSKINEN

Eksymisen ja unohtamisen kirja

Romaani

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Kiitän saamastani tuesta Suomen Kulttuurirahastoa,
Taiteen edistämiskeskusta, WSOY:n kirjallisuussäätiötä,
Alfred Kordelinin säätiötä ja Kirjallisuuden edistämiskeskusta.

© MARISHA RASI-KOSKINEN JA WSOY 2017

ISBN 978-951-0-42092-8

PAINETTU EU:SSA

Mikä on kerran ollut, ei koskaan katoa. Neljännessä ulottuvuudessa mikään ei liiku, mikään ei siirry paikasta toiseen, ei fyysisessä eikä psyykkisessä mielessä. Mikään ei ala, mikään ei lopu. Mikään ei kasva, mikään ei kuihdu. Mikään ei synny eikä mikään koskaan kuole. Sitä tarkoittaa ikuisuus.

PROLOGI

Jos hän tulisi nyt, hän näkisi saman. Pajut ja nuoren metsän siellä missä kerran oli talo, leirin siellä missä laiturei yhä on. Näkisi teltan ja nuotiopaikan, hiillos olisi vielä lämmin. Jos hän astuisi telttaan, hän saisi tietää että kaikki on kerätty talteen. Paperi haisisi maalta ja olisi kosteuden pilkuttamaa, mutta kuvis-ta saisi yhä selvän. Vain muistikirja puuttuisi. Muistikirjoja olisi mutta ei sitä joka oli hänen.

Hän odottaisi kunnes se joka pitää leiriä tulisi takaisin ja näkisi hänet, hymyilisi. Sanoisi: vihdoinkin sinä olet täällä, minä tiesin että sinä selvisit, nyt tiedän kuka olet. Näkisi harmaansiniset silmät, niissä viiltoja kuin silmien paikalla olisi kaksi särkyneestä jäästä leikattua ympyrää. Sellaista ihmistä ei voi katsoa silmiin. Kun sellaisen näkee, ei ole enää sama.

Ja sitten.

Ei muuta. Vain kivi veden pohjassa, sellainen joka imee unet ja sylkee niiden tilalle omansa. Raskas ja pysyvä asia kaiken sen keskellä mikä huojuu.

Kun liekki koskettaa Janin poskea, kipu viiltää Julian jaloissa asti.

I

ENSIMMÄINEN KERTOMUS

Tyttö kävelee hiekkatien viertä mukanaan reppu, vähän rahaa ja osoite. Kukaan ei tiedä mistä hän tulee, sillä sitä hän ei kerro. Niin kauan kuin hän pitää tiedon omanaan, se on hänen vallassaan, ja kaikki on tai on olematta juuri niin kuin hän haluaa. Kokonaan toinen asia on, että myös hän voi unohtaa, tai kuolla ja viedä tiedon mukanaan. Se riski on otettava, kun on ainoa joka tietää.

Hänen nimensä on Martina, kutsutaan häntä niin. Hän on seitsemäntoista. Hänellä on vaalea tukka ja auringolle arka iho. Leninki hänen yllään on kukallinen ja ohut, tuuli tarttuu siihen, neuletakki on solmittu hihoista harteille. Kengät ovat hiukan liian suuret, sen verran että lonksuvat kun hän kävelee. Mutta jos sääret ovat pitkät ja jalkaterät kapeat, näyttää sievältä myös liian suurissa kengissä. Hän on maalannut varpaankyntensä, ne ovat punaiset mutta väri on kulunut pois jo melkein kokonaan, hänen varpaissaan on hiekkaa. Vyötärö on hoikka, lantio aavistuksen leveä, yhdistelmä joka saa miehet tuijottamaan ja naiset naksauttamaan kieltä, puistamaan päätä kuin yksi lantio voisi määrätä koko elämän.

Hän taittelee auki paperin, jossa osoite on. Epäilemättä joku antoi sen hänelle, joku jota hän ei halua muistella. Sama joka neuvoi häntä, sanoi että pääset helpommalla kun hankkiudut siitä eroon. Maailma on muutenkin täynnä kipua ja surua, älä sinä synnytä lisää surullista elämää. Sillä onko parempi syntyä onnettomaksi kuin olla syntymättä ollenkaan.

Maailmat ovat siinä rinnakkain ja hän valitsee niistä yhden, heittää paperin pois eikä sitä enää ole. Hän ei mene sinne minne käskettiin, ei levitä puoskari-eukolle jalkojaan ja anna työntää taivutettua koukku kohtuunsa. Niin että kaksi vuotta myöhemmin hän ompelee tehdassalissa kahdenkymmenen muun naisen kanssa. He juttelevat ja heidän naurunsa kaiku yli koneiden surinan. Kun työnjohtaja astuu saliin, nauru vaikenee, mutta alkaa pian taas, ja jos kuuntelee tarkkaan, voi kuulla pyrskähdyksiä silloinkin, kun johtajan kengänkannat vielä kopisevat salin kivilattiaan. Martina ei ole tyttö enää, hän on aikuinen nainen kuten muutkin salissa, lapsikin hänellä on. Lapsen isä on kuollut, nyt hän sanoo niin, hymyilee surullisesti niin kuin vain lesket osaavat. Joka aamu hän vie lapsen hoitoon vanhukselle vastapäiseen taloon, ja jos joku kysyy, hän sanoo että he ovat sukua, naisen nimi on Irene.

Kolme vuotta myöhemmin Martina yhä ompelee samassa salissa. Väki on vaihtunut, koneet surisevat mutta nauru kaiku harvemmin. Kukaan ei viihdy tehtaassa kauan, työpäivät ovat pitkiä ja yksitoikkoi-

sia, kaikki haluavat pois. Filmitähdiksi, aviiovaimoiksi, kassaneideiksi johonkin ulkomailta tuotuja vaatteita ulkomailta tulleille ihmisille myyvään putiikkiin. Martinan vuokrahuoneessa pyykki kasautuu keoksi, se kasvaa korkeutta vaikka hän yrittää purkaa sitä alakeran pesutuvassa. Kasan alimmaisista kerroksista huokuu outoja hajuja, vaatteita ei tee mieli pöyhiä pohjasta asti. Vessan lattianrajassa on vihreä raita, ja lapsi on saanut yskän joka ei parane, vaikka hän vie sen lääkärillemme ja juottaa hunajavettä, pyytää Ireneäkin juottamaan. Martinan suupieleen on ilmestynyt kireä kohta. Jos sitä koskettaisi, se tuntuisi sormenpäässä kovemmalta kuin muu iho, jossa on yhä jäljellä kaikki nuoren tytön pehmeys. Kireys on vasta aavistus hänen kasvoissaan, mutta mikäli hän pitää sen, mikäli hänen elämänsä säilyy sellaisena kuin se nyt on, aavistus muuttuu jäljeksi eikä sitä saa enää pyyhittyä pois.

Neljä vuotta myöhemmin Martinalla ei ole enää lasta, ei ole koskaan ollutkaan. Sen sijaan hänellä on pieni veli, hän hoitaa sitä sillä vanhemmat ovat kuolleet, äiti synnytykseen, isä suruun ja viinaan jolla surua hoidetaan, vain lapset ovat jääneet jäljelle, niin hän kertoo jos häneltä sitä kysytään. Poikaa hän hoitaa kuin omaansa sillä sellainen on orpojen osa. Hänen kätensä ovat alkaneet täristä ja ompelukoneen neula on lävistänyt ihon niin monta kertaa että etusormien päät ovat kovat ja karkeat ja toinen kynsistä on kasvanut vinoon. Työntekijöitä on vähennetty, ja jos hän ei pidä varaansa, jos ei riittävän nopeasti sido

huiviaan ja kiiruhda pukeutumistiloista ulos, työnjohtaja tavoittaa hänet ja painaa varaston röpelöistä seinää vasten.

Viisi vuotta myöhemmin hän on jo vastannut lehti-ilmoitukseen. Hän on ottanut vastaan rahat lippuihin, ensin linja-autoon, sitten junaan, lopuksi laivaan ja laivalla kauas pohjoiseen, on valmis aloittamaan loppuelämänsä. Hän painaa kädet ohimoilleen ja unohtaa. Unohtaa kivun. Unohtaa lantionsa vääntymisen ja mukautumisen uusiin asentoihin. Unohtaa ompeleet kehossaan ja rintojensa arkuuden. Pienet nyrkit, ihon kosketuksen. Hänellä ei ole enää veljeä eikä sukulaista, lähtiessään hän vie tiedon heistä mukanaan. Ehkä niin on hyvä. Sitä mitä ei halua kertoa kaikille, ei pidä kertoa yhdellekään. On väärin vaatia toista pitämään salassa jotain mitä ei osaa itsekään pitää. Vain hänen kehonsa muistaa. On öitä joina hän herää itkemään, mutta unille voi aina antaa uudet nimet. Sillä kun mitä tahansa siirtää, kun pienimmänkin muiston paikkaa vaihtaa, menneisyys muuttuu, elämän palaset liikahtavat paikoiltaan, ja niiden mukana se mitä kutsutaan tulevaisuudeksi.

Julia

Julia näki ensimmäisen unensa talosta sinä kesänä kun täytti seitsemän. Hän istui autossa, turvavyö oli painanut poskeen leveän jäljen kuin pätjän maantietä pienoiskoossa, sitä kutitti. Hiki virtasi pitkin kasvoja ja selkää, suu oli kuiva ja paita läpimärkä. Unessa hän juoksi. Hänellä oli yllään paita joka oli jonkun muun, se oli väärän värinen ja aivan liian suuri. Sama oli hiusten kanssa, nekään eivät olleet hänen, pitkien hiusten tilalla oli pelkkä lyhyt, karkea tukka. Sormenpäitä poltti ja niihin sattui, kuka väittää ettei unessa voi tuntea kipua. Eikä muuta. Vain bensanhaju ja kuumuus, ne kaksi olivat sama, ne jatkuivat unesta tähän maailmaan. Julia ei nähnyt taloa, tiesi vain että se oli.

Herättyään hän kokeili niskaansa, osui poninhäntään ja huokaisi. Sellaisia unet joskus olivat, niin eläviä että voisivat olla totta. Hänellä oli ennenkin ollut hankaluuksia unien kanssa, sen miten ne liittyivät aikaan. Unissa muistot eivät pysyneet siellä missä niiden olisi kuulunut olla, ne vaihtoivat paikkaa, läpäisivät ajan ja muuttivat muotoaan. Se mikä oli jo ollut, sekoittui siihen mikä oli vasta tulossa.

Auto ei liikkunut, etuikkunat olivat puoliväliin asti auki mutta ilma seiso, oli vaikea hengittää. Julia oli yksin.

»Äiti?»

Isä kurkisti takaikkunasta ja nosti sormen huulilleen, hymyili vähän ja katosi taas. Hänestä näkyi vain raidallinen paita kun hän tankkasi. Haju sai raidat huojumaan, tai ehkä se oli kuumuus.

He olivat ajaneet kauan, asema oli korpitaipaleen varrella ja pieni, aivan toisenlainen kuin räikeät ja suuret huoltoasemat valtateiden liittymissä tai kaupunkien laitamilla, sellaiset joilla myytiin kesäkukkia, pikaruokaa ja kirkkaanvärisiä muovileluja. Tämä oli pelkkä rapistunut peltikattoinen tönö ja pari tankkia hiekkakentällä, kuumuudessa nekin huojuivat.

Isä avasi oven ja istui alas, ei sanonut mitään, naputteli vain rattia etusormillaan. Nyt äitikin tuli näkyviin, hän astui ulos huoltoaseman ovesta, läikähti esiin kuumuudessa kuin vedenpinnasta. Hän piteli pahvimukia kädessään ja käveli rauhallisista, keuhkojen askeleiden pitkin hiekkakenttää autolle, pysähtyi vaihtamaan mukia kädestä toiseen, kohensi aurinkolasejaan. Päästyään auton vierelle hän vilkutti aseman suuntaan ja hymyili. Isä vihelsi hiljaa. Äiti lysähti etupenkillä hänen viereensä. Äidin kädet tärisivät.

»No?»

»Mene!»

Isä käänsi avainta virtalukossa. Moottori kirskahti ja sammui.

»Mene jo!«

Isä yritti uudestaan ja sillä kertaa hän onnistui. Hän painoi kaasua ja käänsi rattia. Julia huojui puolelta toiselle ja olisi lyönyt päänsä ikkunaan, ellei siinä olisi ollut rullalle kääritty patja välissä. Sora pölähti ilmaan. Takaikkunasta näki miten huoltoaseman ovesta juoksi ulos mies, huitoi käsiään kuin olisi hätyyttänyt ampiaisperveä kimpusta.

»Äiti, mikä sitä vaivaa?«

Äiti ja isä katsoivat toisiaan ja purskahtivat nauruun, eivät sanoneet mitään. Aina kun toinen heistä yritti puhua, molemmat alkoivat nauraa taas. Kahvia läikkyy äidin käsille.

»Mitähän se näki?« isä lopulta kysyi.

»Ei varmasti mitään. Minä puhuin koko ajan, sanoin että tulen heti takaisin, en päästänyt sitä kysymään mitään. Ja hymyilin. Se oli sellainen vanhempi mies, ei se edes katsonut ulos.«

Isä silitti äidin poskea.

»Sinun täytyy pitää varasi niitten kanssa.«

»Ja sinun täytyy pitää auto valmiiksi käynnissä.«

»Sovittu.«

»Sovittu.«

»Paljonko sait?«

»Eiköhän tällä pari sataa aja.«

»Hyvä.«

Äiti ruuvasi ikkunan auki, työnsi käsivartensa niin pitkälle kuin sai ja antoi kahvin mennä. Julia ehti nähdä pahvimukin tanssivan tiellä.

»En ole koskaan pitänyt kahvista», äiti sanoi.

Hän kääntyi Julian puoleen.

»Eikö meillä olekin mahtava retki?»

Julia nyökkäsi.

He olivat pakanneet koko edellisen illan. Äiti ja isä olivat nostaneet tavaroita sängylle ja siitä eteenpäin, valikoineet ja hylänneet, valinneet taas. Paljon piti ottaa mutta kaikkea ei voinut. Äiti täytti matkalaukkua ja kahta reppua, isä putkikassia ja koko liutaa muovipusseja. Kun kaikkea oli yhä vain liikaa, he aloittivat alusta ja pakkasivat uudestaan, ikään kuin se mitä oli liian paljon, vähentyisi jos sitä asettelisi toisiin järjestyksiin. Tavarat kiersivät sängyltä laukkuun, laukusta sängylle ja sängyltä takaisin kaappiin. Sen jälkeen kierros alkoi jälleen alusta. Oli alusvaatteita ja päällyysvaatteita ja kumisaappaita ja varvastossuja, mutta oli siinä muutaakin, valokuvakansio jonka sivuilla oli kuvia heistä, makuupusseja, teltta, kattoiloita, kenkälaatikollinen Julian piirtämiä kortteja, villapuseroita, kauheasti kaikenlaisia papereita.

Huoneita oli kaksi. Julia istui oviaukossa, joka erotti huoneen jossa he nukkuivat siitä jossa he söivät. Hän nojasi selkäänsä ovenkarmiin polvet koukussa ja painoi jalkoja suoriksi vastapäistä karmia vasten. Oviaukko oli hyvin kapea, jalat sai suoriksi vain juuri ja juuri, ja kun sen teki, polvista kuului vaimea naksahdus. Äidin mielestä naksuttelu kuulosti kammottavalta ja pilasi jalat, hän kielsi Juliaa tekemästä niin. Eikä Julia

pian enää voisikaan, muutama kuukausi ja hänen jalkansa olisivat jo liian pitkät. Nyt kukaan ei sanonut mitään, ei polvien naksuttelusta eikä mistään muustakaan. Äänettöminä äiti ja isä harppasivat Julian jalkojen yli tehdessään matkojaan keittiöön tai eteiseen ja takaisin.

»Miksi me otetaan retkelle talvivaatteita?»

Kukaan ei vastannut. Julia naksautti polviaan uudestaan.

»Miksi me otetaan valokuvat.»

»Pakkaisit sinäkin», äiti sanoi. Ja kun Julia kysyi, tarkoittiko äiti talvivaatteita, äiti sanoi että tarkoitti ja ei tarkoittanut, hän tarkoitti mitä tahansa. Vaikka leluja. Oli ihan sama mitä Julia ottaisi mukaan, kunhan ottaisi sen mistä välitti. Ja kun Julia ei välittänyt mistään, naksutteli vain jalkojaan, äiti otti häntä kädestä ja talutti huoneeseen, avasi komeronoven ja osoitti hyllyjä sormellaan.

»On hyvä kun on mukana jotakin omaa.»

Äiti ja isä valvoivat vielä, kun Julia oli jo peitelty nukkumaan. Keittiössä liikahteli taskulampun valokeila, ovelta näkyi että äiti istui pöydän ääressä kukkaruukku käsiensä välissä, sormet nyppivät kuolleita lehtiä, keräsivät niitä kasaksi pöydänreunalle. Pöydällä kukan vieressä oli metallinen purkki. Se oli matkassa kuten äiti sitä kutsui, hän säilytti purkkia olohuoneessa verhotangon päällä, niin hyvin piilotettuna ettei sitä nähnyt jos ei tiennyt siitä, ja niin korkealla ettei siihen ylettynyt vaikka tiesi. Isä järjesteli papereita

ja kirjokuoria kasaksi keittiönpöydälle. Hän sanoi, että hänen teki mieli jättää viesti, kirjoittaa että tervetuloa ja olkaa hyvät.

»Siitä vaan, viekää pois kaikki mitä vielä irti saatte.»

Isän ääni kuulosti hassulta, samalta kuin silloin kun leikittiin televisiota. Julia muisti, miten isällä oli pää harteita myöten pahvilaatikossa ja hän luki keksittyä säätiedotusta laatikon kylkeen leikatun neliskanttisen aukon läpi, nipisti peukalolla ja etusormella nenänsä kiinni ja työnsi toisen kätensä ulos televisioruudusta, jotta saattoi osoittaa sormellaan äitiä ja Juliaa, jotka kikattivat sohvalla, kimittää itkunsekaisella äänellä että tekin kaksi sohvaperunaa siellä, menkää ulos kun aurinko kerrankin paistaa. Samana päivänä oikea televisio hävisi.

Äiti huitaisi kädellään, sanoi ettei sellaista viestiä voinut jättää. Kaiken piti näyttää siltä kuin oltaisiin poissa vain tovi ja tultaisiin takaisin minä hetkenä hyvänsä.

»Niinhän me sovittiin.»

Siis pesemättömiä astioita tiskipöydällä. Likaisia vaatteita pyykkikorissa ja puhtaita telineellä kuivumassa. Makuuhuoneen lattialla kesken jäänyt palapeli. Ikkunassa muutama keltaisesta silkkipaperista leikeltä kukka, yksi niistä oli repeytynyt kahtia. Lelut siivoamatta. Roska-astia tyhjentämättä. Kahvinkeitin johto irrottamatta pistorasiasta jossa se yhä oli kiinni, vaikka sähköjä ei ollut enää ollut moneen viikkoon. Lämminvesivaraajan valo oli lakannut palamasta

kylpyhuoneessa, punaisena loistava silmä ei sammunut eikä syttynyt enää yhtään kertaa, seikka josta Julia oli yksinomaan huojentunut.

Äiti työnsi paperikasaa isää kohti.

»Ei jätetä niitä tänne.»

Isä kiersi paperit nippuun, ääni oli kova kun hän pamautti nipulla pöytää. Hän käveli niin ison ympyrän kuin keittiössä mahtui ja sanoi että mitä siitä vaikka pistäisi matalaksi paikan kokonaan, mitä sillä oli väliä. Häntä ei ryöstettäisi enää yhtä ainoaa kertaa. Ja huomenna he olisivat kaukana.

»Oletko varma että huomenna?» äiti kysyi.

»Minä en olisi tarvinnut kuin pari päivää, ja olisi voitu lähteä niin kuin alun perin suunniteltiin.»

Isä seisoj keskellä lattiaa kädet riipuksissa. Äiti nousi ja kiersi käsivartensa hänen ympärilleen, kuis-kasi jotain mitä Julia ei kuullut. He seisoivat vastakkain valokeilan reunamilla, nojasivat toisiinsa kuin eivät muuten pysyisi pystyssä ja huojuivat vähän. Äiti vetäytyi pois ensin, hän puristi isää olkapäistä.

»Mene hakemaan se auto. Ajattele jos siihen onkin vaihdettu lukot. Mitä me sitten tehdään?»

»Kuka semmoiseen romukasaan lukkoja vaihtaa?»

»Silti. Mene jo. Me ei saada enää uutta tilaisuutta.»

Julia sytytti oman taskulamppunsa vasta kun äiti-kin oli nukahtanut, vasta kun oli aivan hiljaista. Hän ei piitannut tavaroista, hän työnsi reppuun mitä käsiin sattui osumaan. Pakkasi piirustuslehtiön ja pikku-autoja, pelikortit ja nukenvaatteita, unohti nukan, pak-

kasi muoviastiaston ja kynät, muisti nukan, purki pois astiaston, piirustuslehtiön ja pikkuautot. Otti korurAsian pois ja laittoi tilalle hevosen, otti hevosen pois ja laittoi värityskirjan, vaihtoi sen satukirjaan ja jälleen korurasiaan. Hän teki sen niin monta kertaa, ettei herättyään ollut enää varma mitä kaikkea oli pakannut mukaansa.

Aamu ei juuri eronnut yöstä. Äiti oli keittiössä taas, hän kurkisti sälekaihdinten välistä ulos. Julia avasi peukalolla ja etusormella oman kolonsa äidin kolon viereen. Se mikä kaihdinten väleistä kuului, oli varhaista ja vaaleaa, taloissa nukuttiin vielä. Tai ehkä ei, varma ei voinut olla. Äiti sanoi niin, hänen mielestään ei koskaan voinut tietää, kurkistiko joku verhojen takaa, joku joka oli valveilla niin kuin he.

»Ei niin lähelle, ei ikkunan viereen.»

Jossain kuului auton ääni, sitten oli hiljaista taas.

»Joko mennään?»

»Yksi juttu vielä.»

Isä laskeutui polvilleen ulko-oven eteen ja ruuvasi ovikellon takaisin paikoilleen, se soi hiljaa kun hän napautti sitä kevyesti kynnellään.

»Soitelkoot nyt sydämensä kyllyydestä.»

”Sillä kun mitä tahansa siirtää, kun pienimmänkin muiston paikkaa vaihtaa, menneisyys muuttuu, elämän palaset liikahtavat paikoiltaan, ja niiden mukana se mitä kutsutaan tulevaisuudeksi.”

ERÄÄNÄ kesäyönä Julian perhe jättää kotinsa. Matka vaikuttaa viattomalta huviretkeltä, mutta kääntyy kuin varkein painajaiseksi. Toisaalla on Jan, poika jota numerot kiinnostavat enemmän kuin ihmiset. Hänet lähetetään pohjoiseen saamaan oikeita ystäviä, mutta poikien vaellusretki muuttuu selviytymistaisteluksi erämaassa. Martina on vain hiukan yli kahdenkymmenen, kun joutuu tekemään valinnan, joka muuttaa koko elämän. Hän vaihtaa maata ja kieltä voidakseen unohtaa, mutta menneisyyttä on vaikea päästä pakoon.

Julian, Janin ja Martinan kohtalot kietoutuvat yhteen, jokin tuntuu vetävän eksyneitä kohti toisiaan ja taloa, josta Julia näkee välähdyksiä unissaan. *Eksymisen ja unohtamisen kirja* on romaani muistojen rakentumisesta uudelleen, kohtaamisista ja eroista jotka saavat ajan muuttamaan suuntaa.

